

דרכי מאיר סבר — המקדש במלוח
מקודשת. ורבנן סברי — המקדש במלוח
אינה מקודשת.

צ-ב רבא אמר, אפשר לבאר את המחלוקת
בדרך נוספת: דכולי עלמא סברי — ישנה
לשכירות מתחילה ועד סוף.

ודכולי עלמא סברי — המקדש במלוח אינה
מקודשת.

ודכולי עלמא סברי — אין אומן קונה
בשבח כלי.

ואם כן קשה, מדוע לדעת רבי מאיר חלו
הקידושין כשנתן לה את הצמידים?

אלא הכא במאי עסקינן, כגון שהוסיף לה
נוסף משלו. כלומר, עשה לה מעט יותר
ממה שבקשה.

ובהא פליגי: רבי מאיר סבר, אם נתן לה
בתורת קידושין מלוח ופרוטה, דעתה
אפרוטה. והרי בפרוטה זו יכולה להתקדש,
ולכן חיילי הקידושין.

ורבנן סברי: אם נתן לה בתורת קידושין —
מלוח ופרוטה, דעתה אמלוח. והרי המקדש
במלוח אינה מקודשת.

ונדון זה תלוי בפלוגתא דהני תנאי:

דתניא — "האומר לאשה, 'הרי את מקודשת
לי בשכר עבודה שעשיתי עמך' — אינה

מקודשת. כיון שכבר גמר את העבודה,
והחזירה לאשה, הוי כמלוח, והמקדש
במלוח אינה מקודשת.

אך אם אמר — 'הרי את מקודשת בשכר
שאעשה עמך מכאן ולהבא' מקודשת.

רבי נתן אומר: 'בשכר שאעשה עמך' אינה
מקודשת. כיון שישנה לשכירות מתחילה
ועד סוף, וכל פרוטה ופרוטה הוי מלוח.

וכל שכן אם אמר — 'בשכר שעשיתי
עמך' שאינה מקודשת כדלעיל.

ורבי יהודה הנשיא אומר: באמת אמרו בין
בשכר שעשיתי עמך, ובין בשכר שאעשה
עמך, אינה מקודשת. כרבי נתן. ואם הוסיף
לה נוסף משלו מקודשת."

ומבאר הגמרא: מאי איכא בין תנא קמא
לרבי נתן?

איכא בינייהו — דין "ישנה לשכירות
מתחילה ועד סוף".

בין רבי נתן לר' יהודה הנשיא — איכא
בינייהו אם נתן לה מלוח ופרוטה. האם
דעתה על המלוח או על הפרוטה. וכדלעיל.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין "אומנים
שקלקלו":

אמר שמואל: טבח אומן שקלקל [הנותן את
בהמתו לשוחט אומן, ונתנבלה לו בשחיטה],

ויש שחילקו — שאם האומן עובד בבית
האשה, אינו תופס את הנזמים כמשכון. וזה
דוחק.

וכתב הרשב"א — שהמקדש במלוח שיש

עליה משכון מקודשת, רק במקרה שהאשה נתנה
לו את המשכון מדעתה. אז — סומכת דעתה
להתקדש לו משום המשכון. אך כאן שתפס
מעצמו את הנזמים כמשכון — לא מהני.

אבל שומר חנם שפטור מגניבה — פטור
אף באונס זה.

קא משמע לך — ד"פושע הוא", וחייב אף
בעושה בחנם⁽⁵⁷⁾.

איתיביה [הקשה] רב חמא בר גוריא
לשמואל: הרי שנינו בכרייתא: "הנותן בהמה
לטבח, וניבלה. אם היה הטבח אומן —
פטור. הדיוט — חייב.

ואם נותן שכר — בין הדיוט בין אומן
חייב".

על כל פנים מבואר, שטבח אומן השוחט
בחנם — פטור! וקשיא אשמואל?

אמר ליה שמואל לרב חמא: לעבר מוחך?
כלומר — וכי אין לך מח בקודקודך?⁽⁵⁸⁾

אתא החווא מרבנן, קא מוטיב ליה. [חזר
אחד מן התלמידים, והקשה קושיא זו לפני
שמואל].

חייב לשלם. וכל שכן בטבח הדיוט⁽⁵⁶⁾.

כיון דמזיק הוא, פושע הוא, ונעשה כאומר
לו — שחוט לי מכאן, ושחט לו מכאן.

מבאר הגמרא: למה ליה למימר — מדוע
נזקק שמואל לומר גם "מזיק הוא" וגם
"פושע הוא"?

כיון דאי אמר רק "מזיק הוא", הוה אמינא
— הני מיילי היכא דקא עביד בשכר, אבל
היכא דקא עביד בחנם לא.

כלומר — לשון "מזיק" משמעה, שחייב אף
באונס, כיון דאדם מועד לעולם, וחייב
אפילו אם הזיק באונס.

ומכל מקום, כיון שכאן הוי אונס גמור, לא
מחייבין אדם המזיק, כמבואר לעיל בריש
פרק המניח (כז' ע"ב, תוד"ה ושמואל). אלא
רק בעושה בשכר. כיון דהוי אונס כעין
גניבה, ושומר שכר חייב בגניבה.

56. יש שהקשו, דהא אין הולכים בממון אחר
הרוב, ואם כן היאך מוציאים ממון מהטבח,
ניחוש שמא היתה טריפה קודם לכן, והמוציא
מחבירו עליו הראיה?

ועיין בשב שמעתתא (שמעתא ב' פרקד'),
שבכהאי גוונא ודאי לא חיישינן שהיתה טריפה
קודם לכן, כיון שאין לנו שום ריעותא ומקום
להסתפק ולומר כך. יעויין שם.

57. ואם תאמר, אם כן יאמר רק "פושע הוא"?
מבאר הרא"ש — לא זו אף זו קתני, כלומר —
לא די שהוי כמזיק, אלא הוי גם כפושע.

58. על פי השיטה מקובצת בשם גאון. ועיין
ביעב"ן, שאמר לו בלשון תימה.

ומבאר החזון איש (סנהדרין סי' כ' אות י'):

"נראה דהיה מכיר בו שמואל חיסרון הכנעה.
וראוי היה לו להאמין שלא היה שמואל מאריך
בדברים לחנם, וראוי היה לו להאמין שלא שכח
שמואל ברייתא דפריך ליה מיניה, והיה לו
לשאל לשמואל מה כוונתו באריכת הדברים, או
לשאלו אם אפילו לרבנן קאמר. ובקושייתו היה
נרשם כאילו איפריך שמואל בודאות, ופגע בזה
בכבוד רבו ונתחייב בנידוי.

וקיללו כדי לעוררו להוספת אמונה בדברי
חכמים שלשונם מרפא.

והיה מוסיף לו לפרש דבריו כמו שאמר
לחברו — 'אמאי לא דייקת מילי', אלא שבתוך
הדברים שאיל ליה גם חברו, ואמר לשניהם.

והכא נכנעו, ולא פגעה בהם קללת שמואל...".
עד כאן לשונו הזהב.

אמר לו: השתא שקלת מאי דשקל חברך [נטלת קושיית חברך], קאמינא לכו: אנא רבי מאיר, וקאמריתו לי רבנך? הלא אני סובר כדעת רבי מאיר, והיאך הקשיתם עלי מדברי רבנך?

ואם תאמרו — מנין היה לכם לדעת שדעתי כרבי מאיר?

אמאי לא דייקת מיילי [מדוע לא דיקתם את דברי] — שאני אומר "מזיק הוא פושע הוא, נעשה כאומר לו שחוט לי מכאן ושחט לו מכאן", ומאן אית ליה האי סברא, רבי מאיר! דאמר [יבואר להלן היכן אמר] "מבעי ליה למירמי אנפשיה". ואם כן, ודאי שאין להקשות עלי מדברי רבנך!

מבאר הגמרא: הי רבי מאיר [היכן אמר רבי מאיר דברים אלו]?

אילימא, הא רבי מאיר (קל"ן סימן⁽⁵⁹⁾) דתנן — (לעיל מה:): "קשרו בעליו במוסירה, ונעל בפניו כראוי, ויצא והזיק — בין תם בין מועד חייב. דברי רבי מאיר". ובפשטות טעמו משום דהוה ליה למירמי אנפשיה.

ודחינן — התם, בקראי פליגי. כלומר נחלקו בבאור הפסוקים, כמבואר שם. וגזירת הכתוב היא ולא משום ד"הוה ליה למירמי אנפשיה".

אלא, הא רבי מאיר דתנן (לקמן ק:): — "הנותן צמר לצבע... לצבוע לו אדום, וצבעו שחור, שחור, וצבעו אדום, רבי מאיר אומר — נותן לו דמי צמר". ובפשטות הטעם — כיון שהיה לו לתת אל ליבו שלא יזיק.

ודחינן — התם, בידים קלאו מיניה, כלומר — הזיקו בכוונה תחילה. משא"כ הכא, שלא התכוין להזיקו.

אלא הא רבי מאיר דתניא בבבביתא — "נשברה כדו ברשות הרבים, ולא סילקה, נפלה גמלו ולא העמידה, רבי מאיר אומר — חייב בנזקן. וחכמים אומרים — פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים".

וקיימא לן, דבדין "נתקל פושע" [כלומר, מי שהלך ברשות הרבים, וכדו על שכמו, ונתקל ונפל, האם נחשב כפושע, או לא], הוא דפליגי⁽⁶⁰⁾.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, טבח אומן שקלקל חייב, ואפילו הוא אומן כטבחי ציפורי⁽⁶¹⁾.

ומקשינן — מי אמר רבי יוחנן הכי?

והאמר רבה בר בר חנה, עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דמעון, ואמר ליה זיל אייתי ראייה דממחית לתרנגולים ואפטרך. [בא מקרה של טבח אומן שקלקל, לפני רבי

61. מבאר ה"פני יהושע", דקא משמע לן, דלא תימא סתם אומן חייב, בשכר, כיון דהוי כעין גניבה ואבידה, משום דהוה ליה למירמי אנפשיה טובא ולהזהר טפי, אבל באומן כטבחי ציפורי, דמידדרי טובא, בענין שהמכשול אצלם הוי כאונס גמור, סלקא דעתך שאין סברא לחייבם

59. סימן לשלשת המובאות שיובאו לקמן — "קשרו בעליו..", "לצבוע לו אדום", "נשברה כדו".

60. ומבאר הקובץ שיעורים (ב"ק קמ"ו) — שלענין הילוך בדרכים כל אדם הוא אומן. ואם נתקל הוי כאומן שקלקל.

או שנתן בהמה לטבח, וניבלה — בכל אלר
חייב. מפני שהוא בנושא שכר".

ומשמע, דחייב אפילו אם אינו נושא שכר,
אלא אף בחינם, חייב בנושא שכר.

ומשנינן: אימא [נגרוס] "מפני שהוא נושא
שכר", כלומר, מדובר רק במקרה שקיבל
שכר עבור עבודתו.

החוא מגרומתא [במסכת חולין נחלקו רבי
יוסי ורבנן, מה הדין אם שחט את הטבעת
הגדולה, שהיא העליונה, וקודם שגמר את
לשחוט את כולה, הטה את הסכין וגמר את
השחיטה למעלה מן הטבעת, שאינו מקום
שחיטה, וזהו פסול "הגרמה" שנאמר למשה
מסיני, לדעת רבנן — אף אם שחט כבר את
רוב הקנה במקום שחיטה, פסול, כיון שנגמר
בפסול. אך לרבי יוסי — אם נשחט רוב
הקנה בהיתר — כשר] דאתאי לקמיה דרב,
טרפיה, כרבנן, ופטריה לטבח מלשלומי
דמי.

פגעו ביה [פגשו] רב כהנא ורב אסי בהחוא
גברא [בעל הבהמה], אמרו ליה: עביד כך
רב תרתי.

ומבאר הגמרא: מאי תרתי?

יוחנן כשהיה בבית הכנסת בישוב מעון,
ואמר לטבח — "הבא ראייה שטבח אומן
אתה, ואפטרך"⁽⁶²⁾.

ומוכת, דסבר רבי יוחנן — טבח אומן
שקלקל פטור.

ומשנינן: לא קשיא, כאן [כלומר בעובדא
דמעון מדובר] כשקיבל לשחוט בחנם, ולכן
פטור.

וכאן [דברי ריו"ח דלעיל] מדובר כשנתן לו
לשחוט בשכר.

כי הא דאמר רבי זירא — הרוצה שיתחייב
לו טבח אם יקלקל — יקדים לו דינר, כדי
שיחשב כשומר שכר, ויתחייב על הקלקול.

ומקשינן: מיתיבי, הרי שנינו במסכת בבא
בתרא (צג:) — "המוליך [כלומר, אדם
הממונה על טחינת החיטים, ומוטל עליו
ללותתן במים לפני הטחינה, ולכותשן
במכתשת כדי להסיר את הקליפה החיצונה,
כדי שתהא סולת נקיה] והוליך חטים לטחון,
ולא לתתן, ועשאן סובין [קמח גס, וגרוע],
או מורסן [קמח גס, אך פחות גרוע מסובין].

או שנתן קמח לנחתום כדי שיאפה לו פת,
ועשאו פת ניפולין [פת שנשברת כשנוטלין
אותה].

לשחוט בכשרות. ואם לא שחט בכשרות לא
קיים השמירה המוטלת עליו. והוה ליה כמי
שהתנה בפירוש להתחייב אף באונסין.

62. לכאורה קשה, הרי האומן הוא המוחזק
בממון, ומדוע עליו להביא ראייה, הרי המוציא
מחבירו עליו הראיה?

אפילו בשכר. קא משמע לן ריו"ח דאפילו הכי
חייבים.

והטעם — כיון דשאני אומן משאר שומרי
שכר. דבשומר שכר, השכר שנוטל הוא כדי
לשמור מגניבה ואבידה, אבל באונס לא סליק
אדעתיה.

משא"כ טבח — עיקר השכר שנוטל הוא כדי

תני חדא — אם היה שולחני אומן, פטור.
אך שולחני הדיוט, חייב. דפושע הוא.

ותניא אידך — בין אומן בין הדיוט
חייב⁽⁶⁵⁾.

אמר רב פפא: כי תניא אומן פטור, כגון
דנכו ואיסור [שולחנין אומנים הין], דלא
צריכי למיגמר כלל. אלא במאי טעו? טעו
בסיכתא חדתא, דההיא שעתא דנפק מתותי
סיכתא. כלומר — טעו במטבע חדשה
שיצאה כעת לשוק, ועדיין לא הספיקו
לעמוד על צורתה כל צרכם.

ההיא איתתא, דאחזיא דינרא לרבי חייא
[הראתה דינר לרבי חייא כדי שיבדקנו], אמר
לה — מעליא הוא!

למחר אתאי לקמיה, ואמרה ליה — אחזיתיה
ואמרו לי בישא הוא, ולא קא נפיק לי
[הראתיו לאחרים, ואמרו לי שהוא דינר רע,
ואינו יוצא בשוק].

אמר ליה לרב, זיל חלפיה ניהלה, וכתוב
אפנקסי — "דין עסק ביש [זהו עסק ביש]"
שלא היה לי לראותה, ולהפסיד נכסי חינם.

ומקשינן: מאי שנא דנכו ואיסור דפטירי,
משום דלא צריכי למיגמר, רבי חייא נמי
לאו למיגמר קא בעי [הרי גם רבי חייא היה

אילימא תרתי לגריעותא, חדא — דאיבעי
ליה לאכשורי בר' יוסי בר' יהודה וטרפה
כרבנן, ואי נמי סבירא ליה כרבנן, דאיבעי
ליה חיובא לטבחה.

ומי שרי למימר כי האי גונא? כלומר, האם
מותר לרב כהנא לערער על פסקו של רב
בפני בעל הבהמה?!

והתניא במסכת סנהדרין (כט' ע"א)
"לכשיצא הדיין מן הסנהדרין, לא יאמר —
'אני מוכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה'
שחבירי רבו עלי'⁽⁶³⁾, ועל זה נאמר (משלי
יא) הולך רכיל מגלה סוד", ואם כן, כיצד
ערערו על פסקו של רב?

אלא, ודאי כוונתם לומר, דעבד לך רב תרתי
למעלותא.

חדא — דלא אוכלך ספק איסורא⁽⁶⁴⁾.

ועוד — ומנעך מספק גזילה. דאי כשרה היא
— הטבח פטור.

הגמרא מביאה נידונים נוספים בדין אומן
שקלקל:

איתמר [נאמר בבית המדרש], המראה דינר
לשולחני לבדוק האם הוא טוב, ויקבלנו
מחבירו, ולבסוף, לאחר שקיבלו ממנו עקב
המלצת השולחני — נמצא רע. מה דינו?

לפי שהיה עם הארץ, כדי שלא יבא להקל בשאר
הטבעות. וזאת היתה כונתם — "דלא אוכלך
ספק איסורא".

65. כאן אין לחלק בין נוטל שכר לרואה בחינם.
כיון שבהכרת המטבע צריך בקיאות גדולה, ואין
לו לראות אם אינו בקי מאד. תוספות. ועיין
בשיטה מקובצת.

ועיין בקבץ שיעורים (אות קיט') דאומן חיובו
משום שומר. ולכן עליו להביא ראיה שלא פשע
בשמירה. יעויין שם.

63. אך יכול לומר מה הוא עצמו אמר, בלא
לגלות מה אמרו חבריו. מאירי.

64. בתוספות פרשו — שרב היה מחמיר עליו

אמר ליה ריש לקיש: חזי דעלך קא סמכינא [תן ליבך לבדוק היטיב, כיון שאני סומך על דיברתך] (69)!

אמר לו רבי אלעזר — כי סמכת עלי מאי למימרא [מה בכך שסמכת עלי]? דאי משתכח בישא בעינא לאיחלופי לך [וכי אם ימצא הדינר רע, האם תוכל לתובעני]!

והא את הוא דאמרת — "רבי מאיר הוא דדאין דינא דגרמי", מאי לאו [האם לא התכוונת לומר] שרק ר' מאיר סובר כך, ולא סבירא לן כוותיה?!

אמר לו ריש לקיש — לא! ר' מאיר וסבירא לן כוותיה.

דנה הגמרא: הי רבי מאיר [היכן מצינו שרבי מאיר דן דינא דגרמי] (70)?

בקי בדינרים כל צרכו, ומדוע חייב את עצמו?]

ומשינינן: רבי היא לפנים משורת הדין הוא דעבד.

כדתני רב יוסף: נאמר בתורה (שמות יח) "והודעת להם את הדרך ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשוך", ודרשינן — "והודעת להם" — זה בית חייהם. כלומר, תלמוד תורה (66). "את הדרך" — זו גמילות חסדים (67). "ילכו" — זו ביקור חולים. "בה" — זו קבורה. "את המעשה" — זה הדין. "אשר יעשוך" — זו לפנים משורת הדין.

הגמרא מביאה מקרה נוסף בדין שולחני:

ריש לקיש אחוי ליה דינרא לרבי אלעזר, על מנת לבודקו (68).

אמר — מעליא הוא.

לו ללמוד. דאי הוה בקי היה פטור אפילו למאן דדאין דינא דגרמי, דהא אנוס הוא כמו שנתבאר בסוגיא לעיל. תוספות. וש"ר.

69. אף אם לא אמר לו כך — כתבו התוספות דבכל גווני היה חייב, אך הרי"ף כתב שאינו חייב עד שיאמרו לו. וביתר באור עיין בשלטי הגיבורים (לה' ע"ב בדפי הרי"ף אות ב') בשם הרשב"א: דאפילו אם היה הדיוט יכול לטעון — סברתי שאינך סומך עלי. ועיין עוד בבעל המאור וברמב"ן במלחמותיו שם.

ועיין בתוספות, ובשלה"ג שם שנחלקו הראשונים, למאן דאמר "אומן פטור", האם יתחייב כאשר אומר לו "חזי דעלך קא סמיכנא".

70. עיין במשנה לקמן דף קטז: — "הגוזל שדה מחבירו ונטלהו מסיקין.. אם מחמת הגזול חייב להעמיד לו שדה אחר", ובגמרא מבואר,

66. רש"י. אמנם במסכת בבא מציעא (ל:): פרש רש"י — "בית חייהם — ללמוד להם אומנות להתפרנס בו".

ולכאורה מוכרח כפירושו שם, דהא תלמוד תורה נזכר בפירוש ברישא דקרא — "חוקות ותורות"?

ועיין בפני יהושע — שכוונת משה רבינו לומר להם, שעם לימוד התורה לא יתבטלו מהאומנות, דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה להתבטל.

וזהו "בית חייהם", כלומר — שאם ירצו שעיקר חייהם יהיה בתורה, צריכים שתהא עמה מלאכה.

67. היינו — הוצאת המת, והכנסת כלה. (שאלתות, שאילתא צג').

68. רבי אלעזר לא היה בקי כל כך. ועדיין היה